

Sikeres programok a korai iskolaelhagyás megakadályozásáért

Lapunk 2010/4. számában ismertettük az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Bizottságának a korai iskolaelhagyás megelőzésére, csökkentésére vonatkozó koncepcióját. Az alábbiakban bemutatjuk a munkaanyagban példaként szerepeltetett, és az Unió egyes tagországaiban a korai iskolaelhagyás megelőzésére tett sikeres intézkedéseket, programokat.

■ AZONOSÍTÁS, HELYZETELEMZÉS ÉS A SZAKPOLITIKÁK KOORDINÁCIÓJA

A korai iskolaelhagyás elleni stratégia kiindulópontjának a nemzeti, regionális és helyi jelenségek, sajátosságok elemzésének kell lennie. A korai iskolaelhagyásra vonatkozó naprakész információk, az iskolai hiányzásokra, s ezek megelőzésére tett iskolai kezdeményezések összegyűjtése alapvető feladat. E célt szolgálja az egyedi tanulószám az Egyesült Királyságban, az oktatási szám nyilvántartása és egy interaktív eszköz Hollandiában.

Az Egyesült Királyságban 1997 óta minden gyereknek **egyedi tanulószáma** van, amely név nélkül tartalmaz a tanulókról háttérinformációkat, valamint a tanulmányi eredményeiket. Ez lehetővé teszi a tanulók előmenetelének összesített értékelését, és mérhetővé teszi az oktatás hatásait a tanulók különböző típusaira, különösen a gyengén teljesítők támogatására tett intézkedésekre, vagy a lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók eredményesebb értékelésére.

Hollandia az ún. „**oktatási szám**” bevezetésével olyan rendszert alakított ki, amely országosan, régiók szerint, önkormányzati és iskolai szinten is teljes és megbízható adatokat szolgáltat a lemorzsolódásról. Az adatok régióként, városként és kerületenként társadalmi-gazdasági adatokhoz (ideértve a demográfiai adatokat, az állampolgárok/bevándorlók szerinti bontást, a munkanélküliségre és a szociális ellátásra vonatkozó adatokat) kapcsolódnak. Ez számos olyan információt eredményez, amelyek a politikai döntések végrehajtását vagy amennyiben szükséges, azok kiigazítását szolgálják. Az ellenőrzött eredmények és maga a rendszer segíti a jó gyakorlatok régiók közötti cseréjét.

Az „iskolából kimaradók felkutatása” egy interaktív eszköz, amely a korai iskolaelhagyókra vonatkozó országos, regionális, helyi és iskolai szintű mennyiségi adatokkal dolgozik. Ez az eszköz a statisztikai adatokon túl is nyújt háttérinformációkat, közöttük teljesítménymutatókat, képzési programokat, projekteket, valamint a regionális és országos kapcsolattartók adatait. Az eszköz alkalmas az iskolát korán elhagyók regionális vagy oktatási intézmények szerinti adatainak hosszú idősoros elemzésére, trendek megállapítására.

■ „MEGELŐLEGEZŐ” STRATÉGIÁK

■ Iskola előtti és szülőképzés (Törökország)

Isztambul azon részein, ahol alacsony képzettségű és kis jövedelemmel rendelkezők laknak, támogatják a gyerekek iskola előtti fejlesztését és a szülők képzését. Annak érdekében, hogy minél több rászoruló elérjenek, az intézmények a 3-5 évesekkel foglalkoznak, félnapos és nyári iskola előtti foglalkozásokat is kínálnak. A program igazolja, hogy különösen az alacsonyabb társadalmi-gazdasági háttérű gyerekek számára hasznos az iskola előtti képzés, amely segíti őket a szegénység és a lehetőségek hiányából fakadó hátrányok leküzdésében. Játék-tárak révén a gyerekek hozzáférnek jó minőségű játékokhoz és más tanulási lehetőségekhez. A szülők képzésének célja, hogy növelje a szülők ismereteit és tudatosságát gyermekeik fejlesztési szükségleteivel kapcsolatban.

Az előkészítő projektek, mint például a „Korai fejlesztés projekt” eredményeként 7 évvel a projekt befejezése után, a résztvevő gyerekek 86%-a jár még iskolába szemben a projektből kimaradó iskolába járók 67%-ával. A projektben részt

vevő gyerekek magasabb iskolai végzettséget szereztek, nagyobb eséllyel mentek egyetemre, idősebb korokban álltak munkába és magasabb státusú munkakörbe kerültek.

■ Jó minőségű iskola előtti felkészítés mindenkinek (Svédország)

Svédországban mindenki számára biztosított a magas színvonalú iskola előtti fejlesztés, amely jól kapcsolódik az iskolai oktatáshoz, s az élethosszig tartó tanulás hatékony előkészítésének tekinthető, továbbá növeli a társadalmi kohéziót. A svéd koragyermekkori fejlesztés és intézményrendszer alapjait a következők alkotják:

- megfelelő források és magas szintű beruházás az iskola előtti fejlesztésbe,
- megfelelő tervezés, a formális iskolai oktatásba való átmenet előkészítésére összpontosítva egységesen, integráltan az 1 évesektől az 5 vagy 6 éves korúakig, és döntő szerepe van a pedagógiai gyakorlat fejlesztése ellenőrzésének – a tartalom és a szervezet igazítása az iskola előtti programokhoz. Kiemelt figyelmet kap az integrált oktatás és ellátás, a személyzet képzettsége, és a tanterv mint útmutató. Hangsúlyosak a szociális kompetenciák valamint a bevándorló háttérű gyerekek nyelvi fejlesztésének különböző módjai.

■ MEGELŐZŐ STRATÉGIÁK

A strukturális megelőző stratégiák egyike az antidiszkriminációs politika és kiegészítő támogatás az iskolába hátrányokkal belépők számára.

■ Aktív dezegregációs politika (Magyarország)

Magyarországon nagyszámú roma kisebbség él aggasztó oktatási mutatókkal. A roma gyerekek 15%-a az általános isko-

la után nem tanul tovább, és csupán 2%-uk jut be a felsőoktatásba. Az iskolát korán elhagyók és az évismétlők aránya nagyon magas.

Sok roma gyerek szegregált iskolában vagy az iskolán belül elkülönítetten tanul. Miután szoros összefüggés van a családi háttér és a gyerek várható iskolai előmenetel között, a tanulmányi eredmények továbbra is alacsonyak. Az iskolai szegregáció a lakóhelyi szegregációhoz kapcsolódik, s ennek hatásait erősíti, hogy a szabad iskolaválasztás okán a nem roma gyerekek másik iskolába mennek, s ezen felül a speciális iskolák helyzete.

Azért, hogy a helyzet megváltozzon, a minisztérium a Magyar Oktatáskutató és Fejlesztő Intézettel és a Roma Oktatási Alapítvánnyal közösen anyagi és szakértői segítség nyújtásával támogatja az integrált oktatás fejlesztését. A programban részt vevő iskolák tanulói társadalmi-gazdasági összetételének tükröznie kell az iskola körzetének összetételét. A halmozottan hátrányos helyzetű tanulók számára az iskolai teljesítmény javítása érdekében tanórán kívüli tevékenységeket szerveznek.

2007 szeptemberétől az iskoláknak a beiratkozáskor figyelembe kell venni a tartózkodási helyet is. Az Európai Strukturális Alap kiegészítő pénzügyi támogatásával finanszírozott projektek a magyar hatóságok szerint hozzájárultak az iskolarendszerben tapasztalható szegregáció csökkentéséhez.

■ INTÉZMÉNYI SZINTŐ STRATÉGIÁK

■ Iskolai deszegregáció (Bulgária)

Kilenc város helyi roma szervezetei és egy hagyományos iskola Blagoevgradban kezdeményezte az iskolai szegregáció elleni fellépést. Az első deszegregációs projekt 2000-ben indult Vidinben, s ennek a fejlesztésnek a nyomán a csak romákat oktató iskolákból 3 500 gyereket irányítottak át hagyományos iskolákba.

A modell része volt a roma szülőknek szóló motivációs kampány azért, hogy a roma közösségen kívül eső hagyományos iskolákba elvigyék a gyerekeiket, azoknak a roma gyerekeknek tanulási támo-

gatása, akiknek felzárkóztatására szükség volt, plusz tanórak a roma és nem roma tanulók számára, és iskolabusz biztosítása azoknak a roma gyerekeknek a számára, akik új iskolájuktól távol laktak.

Az értékelés azt mutatja, hogy az integrált osztályokba járó roma gyerekek iskolai eredményei jobbák a szegregált iskolába járó társaikénál. Mind országos szinten, mind a matematikai eredmények tekintetében a roma gyerekek átlagos teljesítménye magasabb az integrált osztályokba járók körében, mint az elkülönített iskolákba járóké. Ezzel egy időben a nem roma gyerekek teljesítménye nem változott. A roma gyerekek szocializációja nem roma társaikkal életüknek ebben a korai szakaszában nagy jelentőségű társadalmi integrációjuk szempontjából is.

■ POZITÍV DISZKRIMINÁCIÓS INTÉZKEDÉSEK

■ Indikátorok a hátrányok azonosítására (Belgium)

Belgium francia területén a népesség társadalmi-gazdasági hátrányát mennyiségi mutató szerint határozták meg, mégpedig iskolai körzetenként az egy főre jutó jövedelem alapján. Ez pragmatikus megközelítés, ugyanakkor pontatlan. A gyerekek lakóhelyüktől távol is járhatnak iskolába, és a jobb adottságú körzetekben nem mérik az iskolai hátrányokat. Belgium flamand részein az indikátorok minden egyes gyerek személyes helyzetére fókuszálnak – családi jövedelem, származás, egyszülős család, stb. Ez a rendszer pontosabb, de a mérés bonyolultabb.

■ „Sikeressé válni” program (Franciaország)

A „Sikeressé válni” programot 2006-ban módosították, ami kiegészítő eszközöket kínál az iskolai hálózaton keresztül, és együttműködést, felügyeletet és ellenőrzést biztosít az érdekelt felek között. Célja a hátrányos kerületek és a jómódú körzetek iskolái közötti egyenlőtlenségek felszámolása.

A finanszírozás nem egyes iskolákat érint, hanem az iskolai hálózatot, országosan 249 iskolát. Ők javasolnak projekteket, pl. összpontosítsanak a jobb órárenddel rendelkező szervezetekre, az átalakulás évében a keresetek alakulására

és az innovatív pedagógiai gyakorlatokra. A program plusz személyzet alkalmazását is lehetővé teszi, és számos extra támogatást biztosít (esti osztályok, szakképzési útmutató és tanulói ösztöndíj).

■ Megerősítés, Útmutatás és Támogatás (Spanyolország)

A program az oktatási minisztérium és az Autonóm Községek együttműködésében valósul meg. Extra forrásokat nyújt az oktatási intézményeknek az oktatásban tapasztalható egyenlőtlenségek kezelésére és a társadalmi kirekesztés megelőzésére. Extra segítséget kínál az alap- és a középfokú oktatásban nehézségekkel küzdő tanulók számára, és célzott támogatást nyújt nagyon sok szociálisan hátrányos helyzetű középiskolás számára. Ezek az intézkedések, közöttük a karrier tanácsadás, támogatják a tanulók magatartási és tanulási problémáinak megoldását. Az elérhető célprogramokat 2005-ben 143, 2010-ben 3 343 iskola alkalmazta.

■ AZ AKADÁLYOK ELTÁVOLÍTÁSA ÉS AZ ÁTERESZTŐKÉPESSÉG NÖVELÉSE

■ Rövidebb ciklusú szak-középiskola (Luxemburg)

Luxemburgban rugalmasabbá váltak az oktatás feltételei a „Rövidebb ciklusú műszaki középiskolai oktatás” programnak köszönhetően, amely lehetővé tette, hogy a tanulók egy előkészítő szakasz teljesítését követően rövidebb ciklusú szak-középiskolai oktatásban vegyenek részt, s ezt követően szerezzenek szakmai gyakorlatot. A rövidebb ciklusú szakközépiskola a középfokú képzés első 3 évében általános képzést nyújt, ezt követően a tanulók képességeik és érdeklődésük alapján választhatnak a szakmai gyakorlat megszerzése vagy a szakképzés folytatása között. Ez a lehetőség hozzájárul a tanulók ismereteinek bővítéséhez, pozitívan befolyásolja viszonyukat az oktatási rendszerhez, és erősíti a pályaválasztási tanácsadást.

■ Változatos, rugalmas utak (Olaszország)

Olaszországban 2006-ban vezették be az „alternatív tréning” elnevezésű oktatási módszert, amely lehetővé teszi a 16-18

éves tanulók számára tanulmányaik folytatását alternatív iskolákban és munka mellett. A módszer alkalmazható mind gimnáziumokban, mind szakközépiskolákban, mind szakiskolákban. A cél a tanulók oktatási és szakképzési igényeinek megfelelő változatos képzési utak számának növelése és áteresztőképességük biztosítása. Ez a megoldás ösztönzőleg hat az egyéni tehetség érdeklődési körnek megfelelő fejlesztésére. Ez a megközelítés a köz- és magánintézmények, különösen az iskolák és a régiók más szervezetei/szereplői közötti megegyezésen alapul.

■ A SZAKKÉPZÉSI FORMÁK BŐVÍTÉSE

■ Vonzó alternatíva nyújtása (Spanyolország)

A korai iskolaelhagyók 31%-os országos aránya elfedi a regionális különbségeket. Közülük sokan a szakiskolákból maradnak ki, amit hagyományosan az iskolai kudarcral azonosítanak alacsony presztízse és az oktatási rendszerhez fűződő minimális kapcsolódása miatt.

Baszkföldön a korai iskolaelhagyók aránya az EU átlag alatt van (2007-ben 14,3%), és a szakiskolai képzés meghatározó. Jelentős erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a képzés megfeleljen a munkaerő-piaci igényeknek, amit a vállalkozások és a képzési kínálat közötti szoros együttműködés létrehozásával sikerült elérni.

A képzőhelyek alapképzést és továbbképzést is kínálnak, s ez a résztvevők motivációját és hozzáállását is pozitívan befolyásolja. A szakmunkás végzettségűek foglalkoztatásának arányát folyamatosan figyelemmel kísérik. A legtöbb képzési központban szigorú minőségi sztan-derdek alkalmaznak, amelyeket rendszeresen értékelnek. Baszkföldön a szakképzésben nagyon alacsony a lemorzsolódók aránya.

■ A TANÁCSADÁS JAVÍTÁSA

■ Pályaorientáció és tanácsadás (Hollandia)

Több jó példát találunk Hollandiában a pályaválasztási tanácsadásra, amelyek sikertényezői különbözőek.

LOEKS egy szakképzési előkészítőt vezetett be, amely szoros kapcsolatban van a középfokú szakképzéssel, terepmunka gyakorlat nyújtásával. A középfokú szakképzésben oktatók és az előkészítő szakképzés mentorai együttműködnek, s amíg az oktatók a terepmunka gyakorlatot irányítják, a mentorok felelősek az előkészítésért és a tevékenységek ellenőrzéséért. A „CHAMPS ON STAGE” egy gyakornoki és mentori projekt, amely a fiatalabbaknak segít a megfelelő képzési irány kiválasztásában. A program, mint egy házasságközvetítő, az iskolák és más szervezetek képviselői között közvetít. A tanulóknak képzést és szakmai gyakorlatot biztosítanak, hogy munkát tudjanak vállalni. Az oktatók és a mentorok szorosan együttműködnek.

■ Egyszerű hozzáférés a munkaerő-piaci adatokhoz (Cseh Köztársaság)

Az Országos Műszaki és Szakképzési Intézet kifejlesztett egy online munkaerő-piaci információs rendszert tanárok, tanácsadók és diplomások számára, hogy segítse a tudatosabb karriertervezést. Emellett az intézet olyan eszközöket is kifejlesztett, amelyek pl. segítenek abban, hogyan kell önéletrajzot írni, hogyan kell viselkedni egy állásinterjúban, stb. A távoktatási eszközök hozzáférhetőek a tanácsadók és a tanárok számára.

■ ISKOLA SZINTŰ STRATÉGIÁK

■ Tanuló közösségek (Spanyolország)

A „Tanuló közösségek” egy úttörő kezdeményezés megvalósítása Spanyolország több régiójában azzal a céllal, hogy az iskolai sikerességet egy oktatási projekt valamennyi kulcsszereplőjének mozgósításával biztosítsa. A kezdeményezés 2000-ben Baszkföldről indult, ahol 28 központot hoztak létre. Spanyolországban 100 központ működik a „Tanuló közösségek” koncepciója alapján.

A projektek az iskolák speciális szükségleteihez igazodnak különböző módszerek alkalmazásával. A „Tanuló közösségek” általában a pedagógiai innováció központjai, pl. párbeszédés tanulás vagy pedagógia, amelynek célja a tiszteletteljes, nyílt véleménycsere a tanulók és az

iskolai személyzet között. A tanulók, tanárok és az iskola vezetői, a szülők és a közösség más érintett szereplői valamennyien közreműködtek a projekt kidolgozásában és iskolára szabásában, továbbá aktívan részt vettek az egymástól való tanulásban.

A projekt megvalósítása több szakaszból áll. Az első lépés a változásra vonatkozó motivációk összegyűjtése, nyílt véleménycsere, ötletbörze. A folytatás érdekében a projektnek meg kell határozni a legfontosabb szereplőket (vezető, tanárok, családok, adminisztráció)

Ha egy iskola úgy dönt, hogy csatlakozik a programhoz, az érdekelteknek közösen kell meghatározni, hogy mit akarnak fejleszteni, s ennek mind elméleti, mind gyakorlati módjáról dönteni kell: le kell írni a lehetséges prioritások listáját. A résztvevők képviselőiből álló egyes bizottság kíséri figyelemmel az iskolából tanuló közösséggé válás lépéseinek végrehajtását.

■ IDŐBENI BEAVATKOZÁS

■ Digitális portál hiánya (Hollandia)

Hollandiában az iskolák hiányolnak egy olyan egyszerű honlapot, amelyen megtalálhatók a helyi hatóságok számára fontos munkatársainak elérhetőségei. Az iskolák nem tudják megállapítani, hogy melyik hatóság vagy felügyelet köteles kapcsolatot tartani az egyes tanulókkal. Emellett a különféle bejelentésekre más-más eljárási rend vonatkozik, s ha nem találják a megfelelő tisztviselőt, elmarad a konzultáció az iskolával. A portál könnyebbé teszi a problémák bejelentését, és az oktatóknak is több idejük marad az iskolai lemorzsolódások megelőzésével foglalkozni.

■ KAPCSOLAT AZ ISKOLÁN KÍVÜLI SZEREPLŐKKEL

■ Területi partnerség (Írország)

A „Területi Partnerség” eredetileg a munkanélküliség kezelése céljából indult, most a projekt középpontjában a társadalmi integráció és a munka áll a munkanélkülieket, az egyedülálló szülőket, a korai iskolaelhagyókat, a börtönbüntetéseket letöltőket, stb. magában

foglaló célcsoportok bevonásával. Az oktatás az egyéni képességek felszabadításának kulcsa, és a „Területi Partnerség” segítségével jutnak el az érdekeltek az oktatási rendszeren kívüli szolgáltatókhoz.

Tevékenységeik között szerepel a felsőoktatási intézmények hátrányos helyzetű hallgatóinak szóló ösztöndíj program, a fiatal szülőket támogató program, amely révén nem kell tanulmányaikat megszakítaniuk, iskolán kívüli program, amely a hátrányos helyzetű tanulóknak segít befejezni az általános iskolát, tanácsadás felnőtteknek, és egy iskolai hálózat kialakítása, amely innovatív gyakorlatokat dolgoz ki és terjeszti a legjobb gyakorlatokat.

A „Területi Partnerség” azokat a tanulókat is támogatja, akik különféle problémákkal küzdenek, vagy ismételten be akarnak kapcsolódni az oktatásba, szakképzésbe. A partnerség valódi erőssége innovációs képességén, és a terület igé-

nyeire válaszolni képes partnerek széles körének bevonásán alapul.

■ Program az iskola elvégzéséért (Írország)

Ennek a pozitív diszkriminációs programnak a célcsoportjába az iskolai lemorzsolódással veszélyeztetett fiatalok tartoznak. A helyi stratégiák fejlesztése az ágazatközi kommunikáción alapul és kedvezően befolyásolja a közösségek közeledését.

Az alap-, illetve középfokú iskolák társulásokat/klasztereket hoznak létre. A társulásoknak helyi menedzsmentje van, irányító bizottságának tagjai önkéntes és bejegyzett ügynökségek megbízottai, közöttük a megyei fejlesztési tanács, a helyi drogmegelőző munkacsoport, a Területi Társulás, a helyi programkoordinátor, szülők, érdekképviseletek, stb. Ez a terület felelős a fejlesztésért és felügyeli a korai iskolaelhagyás leküzdésére létrehozott integrált terv megvalósítását.

Az iskolai klaszterek a tevékenységek megszervezésére extra finanszírozásban részesülnek. Az egyes gyerekek megbélyegzésének elkerülése érdekében a legtöbb támogató tevékenység az egész osztályra vagy az iskolára irányul.

■ A régiók lépései (Hollandia)

Az oktatási minisztérium 39 régióban megállapodást kötött önkormányzatokkal és iskolákkal, hogy 2008-2011 között csökkentik a korai iskolaelhagyók számát. Az önkormányzatok, iskolák és más intézmények maguk dönthetnek a megvalósítandó intézkedésekről. Csak az eredmény számít. Azok az iskolák, amelyek csökkentik a lemorzsolódási arányt, 2 000 eurót kapnak fejenként a 2005-2006-os referencia év adataival történő összevetés után. Azokra az oktatási programokra, amelyeknek kifejezett célja a lemorzsolódás csökkentése, kiegészítő források is rendelkezésre állnak. A program lezárásakor elemezni fogják, hogy mely

intézkedéseknek volt leginkább hatása a korai iskolaelhagyás csökkentésére.

A megállapodások célja, hogy megakadályozza az iskolai lemorzsolódók újabb körének kialakulását. A megállapodás alapján biztosított forrásokat az iskolák kapják meg. A helyi önkormányzatokon keresztül vehetik az iskolák igénybe a külső szolgáltatókat, fordulhatnak a rendőrséghez és az igazságszolgáltatás szerveihez. A megállapodásokat közvetlenül a regionális önkormányzatokkal kötik.

■ A SZÜLŐK FOKOZOTT BEVONÁSA

■ Az otthon és az iskolai közösség összekapcsolása (Írország)

Az alapvető cél a szülők és a tanárok együttműködésének kialakítása azért, hogy a gyerekek tanuljanak. A hátrányos helyzetű, vagy leszakadó körzetekben élő családokra összpontosítanak. A szülők negatív iskolai tapasztalatainak leküzdése érdekében különféle kezdeményezésekkel – a szülők iskolához való tartozás elismerésén keresztül (pl. szülők szobája létesítésével), felnőtt kurzusok indításával, szülők bevonásával az általános iskolába járó gyerekek olvasás- és matematika tanításába, a speciális szükségletű gyerekek szüleinek bevonásával az osztály munkájába – próbálják meg visszaállítani a bizalmat. A szülők ismereteket szereznek, egyúttal megértik a tanulás jelentőségét, és jobban tudják otthon segíteni a gyerekeiket.

A program másik jelentős szereplője az „otthon és az iskola koordinátora”, aki mediátorként és kapcsolattartóként működik. A koordinátor rendszeresen látogatja a családokat, és krízishelyzetekben – iskolai hiányzások vagy súlyos magatartási problémák esetén – beavatkozik.

■ TANÓRÁN KÍVÜLI TEVÉKENYSÉGEK

■ Nyitott iskolák Nápolyban (Olaszország)

Campania régióban a társadalmi befogadás zászlóshajójának számító program neve Nyitott iskolák, amelynek célja megakadályozni az iskola elhagyását a tankötelezettségi életkor előtt. A régió iskoláinak 40%-a vesz részt a programban,

és a 2008-2009-es tanévben 250 projektet támogattak. A projektek megvalósításában az iskola-előkészítőtől a felső középiskoláig mindenféle típusú oktatási intézmény részt vehet.

A Nyitott Iskola projektek háromnegyede iskolák és helyi civilszervezetek együttműködésében valósul meg, és sokan együttműködnek a helyi hatóságokkal és egyetemekkel. 2008-2009-ben a program 1 350 iskola utáni osztály indítását támogatta a hátrányos helyzetű területeken. A legnépszerűbbek a színjátszó és zene műhelyek, az informatikai kurzusok, a kultúrák együttműködését vagy az aktív állampolgárságot támogató műhelyek voltak. Ezeket a programokat iskolák, civil- vagy egyházi szervezetek működtették.

A műhelyeket tanítási időn túl szervezték, és bármelyik gyerek látogathatta, azok is, akik már kiléptek az iskolarendszerekből. Ezek a műhelyek lehetőséget biztosítottak ismételt bevonásukra, és sok lemorzsolódással veszélyeztetett gyereket is elértek.

■ Tanodák (Magyarország)

Magyarországon az Európai Szociális Alap támogatásával hozták létre a Tanoda hálózatot azzal a céllal, hogy hátrányos helyzetű gyerekeknek, főleg, de nem csak romáknak, olyan kiegészítő segítséget nyújtson, amelyeket a jobb módú gyerekek otthon megkapnak.

A tanodák segítik a gyerekeket házi feladatuk elkészítésében, és művészeti valamint sportolási lehetőségeket nyújtanak. A helyi iskolák tanárai, akik a problémákkal találkoznak az iskolában, délután külön foglalkoznak a gyerekekkel.

Az iskolalátogatás és a teljesítmények jelentősen javultak a Tanodák működésével. A sikeresség kulcs tényezőjének látzik a szülők és a roma közösségek képviselőinek bevonása csakúgy, mint a roma kultúra tiszteletének közvetítése a gyerekek és fiatalok felé.

■ A RUGALMASSÁG NÖVELÉSE

■ A rugalmasság fejlesztése kulturális keretek közötti oktatási tevékenység által (Olaszország)

Ercolano, egy Nápoly közeli város, a camorra bástyáinak egyike, ahol nagyon magas a korai iskolaelhagyók aránya. A

városban nagyok a társadalmi különbségek, s ez párosul a korai kriminalizálódás lehetőségével, ami az oktatási rendszerben sokféle rugalmas megoldás bevezetését tette szükségessé.

Ercolanóban az iskolák a fiatalok fejlesztésének egyik fő irányát az iskola utáni átfogó programok keretei között dolgozták ki, és az egyébként sérülékeny lakosság erősségeire, a magas társadalmi kohézióra és szolidaritásra építettek. A sikeres programok bevonták az anyákat, és oktatási tevékenységeikbe beépítették a terület kulturális örökségeit. Ez az önbecsülés és a helyi értékek megbecsülését valamint a változásba vetett hit erősödését szolgálta.

■ TANÁCSADÁS ÉS EGYÉNI KONZULTÁCIÓ

■ Tanácsadás és konzultáció (Hollandia)

Minden gyerek, akinek szüksége van rá, tanácsadásban (mentoring) részesülhet. Ez megkívánja az ágazat valamennyi szereplője közötti jó kommunikációt. Az iskolák központi szerepet játszanak ebben, hiszen az iskolákból morzsolódnak le a gyerekek, és az iskola az a hely, ahol ez ellen fel lehet venni a harcot. Ebből kiindulva a középiskolák 95%-ában, a szakképző intézmények 82%-ában működnek már „gondozó és tanácsadó” teamek. Ezek a szakemberekből álló teamek korán érzékelik a veszélyeket, és megteszik a megfelelő intézkedéseket. Közvetlen kapcsolatban vannak az ifjúsági szolgáltatókkal, a szociális munkásokkal, a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással, akik segítik a fiatalok lemorzsolódásának megelőzését.

■ Extra konzultációs órák (Litvánia)

Litvániában 2007-ben úgy döntöttek, hogy országosan bevezetik a kiegészítő osztályokat és tanácsadást a rosszul teljesítő tanulók számára, hogy csökkentsék a korai iskolaelhagyók arányát. Kiindulásként minden tantárgyat oktató tanárnak extra konzultációs órákat adtak, és a hiányos ismeretekkel, valamint gyenge készségekkel rendelkező tanulókból kiegészítő osztályokat hoztak létre. Az intézkedés bevezetésének az is a célja volt,

hogy csökkentse az oktatásban tapasztalható egyenlőtlenségeket, és minden fiatal számára biztosítsa az alapvető készségek elsajátításának lehetőségét. Emellett a program bizonyította, hogy a tanulási problémákkal küzdő gyerekek számára a tanárok képesek többlet támogatást adni.

■ Tanácsadó programok (Belgium francia közössége)

A tanácsadó program a középiskolásokot segíti azzal a céllal, hogy csökkentse az évismétlést, és megkönnyítse bekapcsolódásukat a továbbképzésbe. A program 1989-ben kezdődött, és azokat az iskolákat célozta meg, amelyekben nagyszámú hátrányos helyzetű és bevándorló gyerek járt. A tanácsadók egyetemi vagy főiskolai hallgatók, akik 3-8 fős csoportok számára ajánlanak speciális korrepetálást. Annak ellenére, hogy a program nem egyéni segítséget kínál, a kiegészítő korrepetálás nagyon hasznosnak bizonyult.

■ EGYÉNI TANULÁS

■ Egyéni oktatási terv (Cseh Köztársaság)

Az egyéni oktatási tervek a tanulók szakmai értékelésén alapulnak. Tanulási programot, a tanuló számára meghatározott konkrét célokat tartalmaz, időbeosztás és tartalom szerint oktatásszervezési része is van, a feladatok összeállítását, az értékelés és az osztályozás módját, az alkalmazott módszereket és a záróvizsgáztató intézményt, stb. is meghatározza.

■ Személyre szabott programok az oktatás sikerességéért (Franciaország)

Franciaországban az alapfokú oktatásban súlyos és tartós tanulási problémákkal küzdő tanulóknak dolgoznak ki tanáraik egyéni programokat azért, hogy sikeresek legyenek az iskolában. A programban az iskolák szerződést kötnek a tanulóval és családjával, amely tartalmazza a támogató programot mind a tanítási időre, mind az iskolán kívüli órákra, meghatározza az elérendő célokat, az eszközöket és a forrásokat a tanuló és családja számára. A cél, hogy elkerüljék az évismétlést.

■ Küldetés a beillesztésért (Franciaország)

A „Küldetés a beillesztésért” horizontális program azokra a tanulóra irányul, akik előreláthatóan minimális szakképesítés vagy diploma nélkül hagyják el az iskolát.

A programnak kettős küldetése van:

1. Megelőzze és csökkentse a lemorzsolódást a képesítés megszerzése előtt.
2. Egy speciális tanfolyam elvégzésével felkészítse azokat a tanulókat, akik egy éven belül diploma nélkül hagyták el az iskolarendszert, hogy képesítést szerezzenek.

A lemorzsolódás megelőzésének módszertana egy személyes tanácsadó rendszeren alapul, amelyet a tanulók egyéni szükségletére tekintettel alakít át egy team, amelynek tagjai tanárok és az oktatási személyzet tagjai.

A leggyakoribb három megoldás: javasolják, hogy ismét iratkozzon iskolába a tanuló; a felzárkóztatást követően vegyen részt képesítést adó továbbképzésen vagy válassza a „Küldetés” képzési programját.

Az iskolából egy éven belül kimaradtak számára motiváltságukat erősítő akciókat és szakmai gyakorlat lehetőségét kínálják. 2005/2006-ban több mint 30 ezer tanulót vontak be ezekbe az akciókba, amelyek eredményeként 72%-uk visszatért az oktatásba vagy a szakképzésbe.

A támogatás a személyre szabott módszerek mentén felkészülés a szakképesítés vagy a diploma megszerzésére. Azok a tanulók, akik már oklevelet szereztek, segítséget kapnak a munkavállaláshoz is.

■ ÁTMENETI OSZTÁLYOK

■ Átmeneti osztályok (Franciaország)

Az átmeneti osztályok lehetőséget adnak a lemorzsolódottak számára a bizalom visszaszerzésére, a hiányzó ismeretek pótlására, az átlagos osztályokba történő ismételt beilleszkedésre, ami lehetővé teszi számukra, hogy a lehető leggyorsabb módon, idővesztés nélkül ismét a kortársaik között legyenek.

A néhány tanulóval álló átmeneti osztályok jelentős számú tanártól intenzív képzést kapnak a 3 hónaptól 1 évig terjedő időszak alatt. A képzési programot az

„Átmeneti centrum” vezetőségének felügyelete alatt tanárok és a centrum alkalmazottai dolgozták ki.

Az átmeneti osztályok sikerességét mutatja, hogy a tanulók 75-80%-a visszatér a normális osztályokba. A siker szempontjából kritikus és elengedhetetlen a koncepció kombinálása magas szintű motivációval, jól képzett tanárokkal és más elkötelezett pedagógia személyzet részvételével a programban.

■ CÉLZOTT EGYÉNI TÁMOGATÁS

■ Fiatalokat elérő központok (Írország)

A központok a korai iskolaelhagyó, 15-20 éves, munkanélküli fiataloknak nyújtanak második esélyt az iskola befejezésére. A legalább egy évig tartó, egész napos elfoglaltságot jelentő programot egyszerre legfeljebb 50 fő számára szervezik. A központokban az átlagos tartózkodási idő 18 hónap.

A központ beavatkozása sokrétű. A tanulók visszatérése az iskolarendszerbe az egyik, de nem a fő céljuk. A fiatalokat elérő központok szabályszerű oktatást folytatnak, a fő tantárgyakra (angol, matematika, stb.) koncentrálnak, hiszen a tanulók segítségének célja, hogy megszerezzék a bizonyítványukat. A központok orvosi ellátást, pszichológiai és családterápiás tanácsadást is nyújtanak, az önismereti programok segítik a fiatalokat abban, hogy megtanulják kezelni érzelmeiket, csalódottságukat, erőszakosságukat, s ezek mellett étkezési, sport- és szabadidős lehetőséget is nyújtanak.

■ „Sas” átmeneti központok (Belgium francia területe)

A „Sas” az iskolából kimaradt 13-17 évesek iskolába történő visszatérésének programja. Néhány „Sas” központ közvetlen kapcsolatban van iskolákkal, vagy iskolákban működik, mások iskolától függetlenül dolgoznak, és partneriségük központjában a tanulók és szüleik állnak.

A „Sas” alapelve, hogy legfeljebb 1 éven át szombati elfoglaltságot kínál, amely lehetővé teszi a tanulók számára, hogy olyan területeken találjanak elfoglaltságot – pl. művészetekhez kapcsolódó –, amely tapasztalatszerzésre alkalmas, visszaállítja önbecsülésüket, és fel-

készíti őket arra, hogy könnyebben vegyék az iskolai akadályokat.

A „Sas”-ban töltött idő nem számít a tanuló kötelezettség teljesítésének. A tanulók ugyanazon a ponton kapcsolódnak vissza az oktatásba, ahol kimaradtak. Ez a megoldás azzal indokolható, hogy így elkerülhető a második esély iskoláiból visszatérők megbélyegzése. A legfontosabb cél, hogy a tanulók visszakerüljenek az iskolarendszerbe, és tanulmányaikat iskolai keretek között folytassák.

■ PLUS programok (Hollandia)

A programot azoknak a 12-23 éves fiataloknak hozták létre, akik képességeik alapján alapvégzettség megszerzésére alkalmasak, de olyan sokféle személyes problémával küzdenek, amelyek megakadályozzák őket abban, hogy tanulmányaikat egy átlagos iskolai program keretében befejezzék. Ezeknek a fiataloknak olyan átfogó segítségnyújtásra van szükségük, amely túlmutat az oktatási rendszer kapa-

citásán. A PLUS program a problémák kezelésének megtervezésével indul, és abban segíti a fiatalokat, hogy ismét a tanulmányaikra tudjanak koncentrálni, és alapvégzettséget szerezzenek. A helyi hatóságok közreműködnek a programban, ők biztosítják a fenntarthatóságot és a folyamatos működést különböző helyi forrásoknak az oktatási költségvetésbe történő részbeni átcsoportosításával.

Kömüves Ágnes

A feltételhez kötött készpénz-transzfer programok (FKT-k) értékelése a romák és a nem romák oktatásban elért eredményei¹ közti különbségek csökkentésében

A dokumentum közép- és kelet-európai kormányok részére készült. Célja, hogy segítse a döntéshozatalt az FKT-k bevezetéséről az oktatás területén, hogy ezzel is csökkenthessék a romák és nem romák oktatásban elért eredményei közti különbséget. A kilencvenes évek óta öt kontinens több mint harminc országában vezettek be olyan programokat, amelyek a szociális juttatásokat az iskolai beiratkozáshoz, és/vagy iskolalátogatáshoz kötik.² A feltételhez kötött készpénz-transzfer programokat bevezető országok közül Közép- és Kelet-Európában három olyan van, amelynek jelentős a roma népessége: Magyarország, Románia és Szlovákia.

A dokumentum elemzi a közép- és kelet-európai kormányok által bevezetett FKT programok hozzájárulását az oktatásban elért eredmények alapján a romák és a nem romák közti különbségek csökkenéséhez.

A munkadokumentum a vizsgált szakpolitikák elméleti áttekintésével kezdődik, előkészítve a Közép- és Kelet-Európán kívül bevezetett FKT politikák rövid áttekintését. Ezt követi – időrendi sorrendben – Románia, Magyarország és Szlovákia példája. A felsorolt országok esettanulmányait szintetizálja a negyedik, záró rész, amely levonja a következtetéseket, amelyeken számos ajánlás alapszik. Ez utóbbiak célja, hogy segítse a kormányok informált döntéshozatalt abban, hogy az FKT transzferek biztosítsák a minőségi oktatáshoz való növekvő hozzáférést, amely a romák javuló tanulmányi eredményeihez vezet. A dokumentumhoz csatolt, négy melléklet pedig, a törvényhozókat hivatott segíteni az oktatásban bevezetni szándékozott FKT-k megtervezésében és kivitelezésében.³

¹ Az angol *outcome* szónak nincs olyan magyar megfelelője, amely teljes mértékben lefedné a szó eredeti jelentését. Az *outcome* ebben az összefüggésben nemcsak az eredményre, hanem a teljesítményre, a részvételre is utal.

² A kérdéskörrel a TÁRKI szervezett konferenciát, amelyen a Világbank képviselői mellett hazai szakemberek számoltak be tapasztalataikról. Erről lásd: <http://www.tarki.hu/hu/news/2010/kitekint/20100510.html>

³ Jelen fordításban a dokumentum áttekintése, és az országtanulmányok olvashatóak. A fordítást Veres Kinga készítette.

■ FKT-K ÉS VONZEREJÜK AZ OKTATÁS TERÜLETÉN

Az FKT-k célja, általánosan fogalmazva, hogy a kedvezményezettek bevételeinek növekedése azonnal érzékelhető hatással legyen a családi költségvetésre, ugyanakkor jövőbeli esélyeik növelésével hozzájáruljanak a szegénység hosszabb távú csökkentéséhez, így redukálva a hasonló támogatások iránti későbbi igényt. Ez azt jelenti, hogy a nekik nyújtott anyagi támogatással ösztönözzék őket az iskolába járás, tanulás komolyan vételére, és a magasabb végzettségű gyerekek, felnőve nem fognak szociális támogatásra szorulni. Az oktatás területén alkalmazott FKT-k vonzereje részben abban rejlik, hogy egyidejűleg lépnek fel a jelenlegi szegénység ellen és egyidejűleg javítják a családtagok iskolázottságát, vagyis a jövőbenik esetleg esélyeiket. Továbbá, a zF KTp rogramokp olitikaikailag könnyebben elfogadhatók, mint a hasonló mértékű, feltétel nélkül járó juttatások, mivel bevezetik a felelősségi elemet.

■ FELTÉTELHEZ KÖTÖTT KÉSZPÉNZ-TRANSZFER PROGRAMOK AZ OKTATÁSBAN KÉT TÁGABB KATEGÓRIÁBA SOROLHATÓK:

– Az első csoport („hozzáadott haszon FKT-k”) a célzott szociális támogatást az oktatás területén az iskolába történő beiratkozástól és/vagy iskolalátogatástól, ritkábban az iskolai eredményektől teszik függővé. Az ilyen típusú FKT-keket úgy alakítják ki, hogy oktatáspecifikus juttatások révén, támogassák a részvételt az oktatásban.

– Az oktatással kapcsolatos FKT-k második csoportja („hozzáadott feltétel FKT-k”) azon a fenyegetésen alapul, hogy a szociális háló által nyújtott univerzális támogatásokat von meg, amennyiben a gyerekek nem járnak iskolába. Az FKT-knek ez a fajtája, a nem oktatási célokra szánt készpénz-juttatásokat (vagy egészen egyszerűen nem célzott szociális támogatást) az iskolalátogatástól tesz függővé.